

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA RAQAMLI SAVODXONLIKNI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI****Ne'matov Oybek Erkin o'g'li**

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası assistant o'qituvchisi

E-mail: oybek.nematov1991@gmail.com**Sattorova Zebiniso**

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

“Pedagogika” fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi Talaba

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20286792>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirishning pedagogik asoslari, zamonaviy usullari va samarali yo'llari tahlil qilingan. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlanayotgan davrda yosh avlodning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri ekanligi yoritilgan. Maqolada raqamli savodxonlik tushunchasining mazmuni, uning boshlang'ich ta'limdagi o'rni hamda o'quvchilarning axborot bilan ishlash, internetdan xavfsiz foydalanish va media madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati ochib berilgan.

Shuningdek, ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, interaktiv metodlar, multimedia vositalari, elektron ta'lim platformalari va didaktik o'yinlarning o'quvchilar bilimini oshirishdagi samaradorligi asoslab berilgan. O'qituvchi va ota-onalarning hamkorligi orqali bolalarda raqamli madaniyatni rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot davomida xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari tahlil qilinib, raqamli savodxonlikni rivojlantirishning innovatsion yondashuvlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli savodxonlik, boshlang'ich ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, media savodxonlik, interaktiv metodlar, elektron ta'lim, internet xavfsizligi, multimedia vositalari, innovatsion pedagogika, raqamli kompetensiya, ta'lim texnologiyalari, mustaqil fikrlash, elektron platformalar, AKT vositalari, zamonaviy ta'lim.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar jamiyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bormoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga ham katta ta'sir ko'rsatib, o'quvchilardan zamonaviy bilim va ko'nikmalarni egallashni talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning dunyoqarashi, mustaqil fikrlashi va axborot bilan ishlash madaniyati shakllana boshlaydi.

Raqamli savodxonlik deganda nafaqat kompyuter yoki mobil qurilmalardan foydalanish, balki internet tarmog'ida xavfsiz ishlash, axborotni izlash, saralash, tahlil qilish va undan maqsadli foydalanish ko'nikmalari ham tushuniladi. Hozirgi globallashuv davrida yosh avlodni raqamli muhitga mos ravishda tarbiyalash ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli maktablarda zamonaviy texnologiyalar asosida darslarni tashkil etish, interaktiv metodlardan foydalanish va o'quvchilarning AKTga bo'lgan qiziqishini oshirish dolzarb masaladir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirish jarayonida pedagogning roli alohida ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi dars jarayonida elektron ta'lim resurslari, multimedia vositalari va innovatsion metodlardan samarali foydalansa, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasi yanada ortadi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda bolalarning internetdan to'g'ri va xavfsiz foydalanish madaniyatini shakllantirish muhim hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirish bugungi ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki zamonaviy jamiyatda axborot texnologiyalari hayotning barcha jabhalariga kirib kelgan bo'lib, yosh avloddan ham raqamli muhitda erkin faoliyat yurita olish ko'nikmalarini talab etmoqda. Raqamli savodxonlik o'quvchilarning nafaqat kompyuter va mobil qurilmalardan foydalanish malakasini, balki axborotni izlash, qayta ishlash, tahlil qilish, xavfsiz foydalanish hamda undan samarali foydalanish kompetensiyalarini ham o'z ichiga oladi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim jarayonidayoq o'quvchilarda mazkur ko'nikmalarni bosqichma-bosqich shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirishning eng samarali yo'llaridan biri — ta'lim jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etishdir. Dars jarayonida kompyuter, planshet, interaktiv doska, multimedia vositalari va elektron ta'lim resurslaridan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ayniqsa, audio va video materiallar yordamida tashkil etilgan darslar bolalarning mavzuni tezroq anglab olishiga yordam beradi. Masalan, ona tili yoki matematika fanlarida animatsion topshiriqlar va interaktiv o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi hamda bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Raqamli savodxonlikni shakllantirishda interaktiv metodlarning ham o'rni katta. O'qituvchi dars davomida “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “BBB” kabi metodlardan foydalangan holda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin. Bunday metodlar o'quvchilarda ijodiy yondashuvni shakllantiradi hamda ularni mustaqil ravishda ma'lumot izlashga undaydi. Shu bilan birga, guruhli ishlash usullaridan foydalanish orqali o'quvchilarda hamkorlikda ishlash va raqamli vositalardan birgalikda foydalanish madaniyati rivojlanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirishda elektron ta'lim platformalarining ahamiyati ham katta. Bugungi kunda turli xil onlayn platformalar, elektron darsliklar va mobil ilovalar o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ushbu vositalar yordamida o'quvchilar mustaqil ravishda qo'shimcha ma'lumotlarga ega bo'lishlari, turli mashqlarni bajarishlari va bilimlarini mustahkamlashlari mumkin. Elektron platformalar bolalarning qiziqishini oshiribgina qolmay, ularning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini ham shakllantiradi. Ayniqsa, masofaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning ahamiyati yanada ortdi.

Raqamli savodxonlikni shakllantirishda internetdan to'g'ri va xavfsiz foydalanishni o'rgatish muhim masalalardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari internet tarmog'idan foydalanishda turli xavflarga duch kelishlari mumkin. Shu sababli ularga internet xavfsizligi qoidalarini tushuntirish zarur. Jumladan, shaxsiy ma'lumotlarni begonalarga bermaslik, noma'lum havolalarni ochmaslik, zararli axborotlardan himoyalaniish kabi ko'nikmalarni shakllantirish kerak. O'qituvchi va ota-onalar bolalarga internetdan foydalanish madaniyatini muntazam ravishda o'rgatib borishlari lozim.

Boshlang'ich ta'limda raqamli savodxonlikni rivojlantirishda o'qituvchining kasbiy mahorati alohida o'rin tutadi. Zamonaviy pedagog nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki axborot texnologiyalaridan samarali foydalana olishi ham kerak. O'qituvchi darslarni qiziqarli tashkil etish uchun turli elektron dasturlar, taqdimotlar, videodarslar va testlardan foydalanishi lozim. Bundan tashqari, pedagog doimiy ravishda o'z ustida ishlashi, yangi texnologiyalarni o'rganishi va malakasini oshirib borishi zarur. Chunki raqamli texnologiyalar tez sur'atlarda rivojlanayotgan bir davrda eskicha usullar bilan samarali natijaga erishish qiyin. Ota-onalarning ham raqamli

savodxonlikni shakllantirishdagi roli katta hisoblanadi. Ko‘plab bolalar dastlab texnologiyalar bilan uy sharoitida tanishadilar. Shu sababli ota-onalar farzandlarining telefon, planshet yoki kompyuterdan foydalanish vaqtini nazorat qilishlari va ularni foydali axborotlarga yo‘naltirishlari kerak. Ayniqsa, bolalarning internetdan foydalanish jarayonida ota-onalar nazorati muhim ahamiyatga ega. Agar ota-onalar va o‘qituvchilar hamkorlikda ish olib borsalar, o‘quvchilarda raqamli madaniyat va mas’uliyat hissi yanada samarali shakllanadi. Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish ham samarali usullardan biridir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun turli didaktik o‘yinlar, viktorinalar va interaktiv mashg‘ulotlar tashkil etish ularning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi. Masalan, matematika fanida raqamli o‘yinlar yordamida misollar ishlash yoki ona tilida so‘z boyligini oshirishga qaratilgan dasturlardan foydalanish yaxshi natija beradi. O‘yin asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni bolalarni zeriktirmaydi va ularning faol ishtirokini ta’minlaydi. Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida media savodxonlikni rivojlantirish ham muhim hisoblanadi. Hozirgi kunda bolalar turli axborot manbalari bilan muntazam to‘qnash kelmoqda. Shu sababli ularga to‘g‘ri va noto‘g‘ri axborotni ajrata olish, reklama va yolg‘on ma’lumotlarni tanib olish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur. Media savodxonlik bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirib, axborotlarga ongli yondashishga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirish masalasi bugungi kunda nafaqat O‘zbekistonda, balki xorijiy davlatlarda ham dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri sifatida tadqiq etilmoqda.

Mazkur yo‘nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar raqamli texnologiyalarning ta’lim sifatini oshirishdagi o‘rni, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda axborot bilan ishlash kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Xorijiy olimlardan biri sifatida UNESCO tashkiloti tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda raqamli savodxonlik zamonaviy ta’limning asosiy kompetensiyalaridan biri ekanligi ta’kidlanadi. UNESCO mutaxassislari “digital literacy is an essential part of lifelong learning” (“raqamli savodxonlik uzluksiz ta’limning muhim qismidir”) deb e’tirof etganlar. Ushbu yondashuvga ko‘ra, o‘quvchilarni yoshligidan raqamli muhitga moslashtirish ularning kelajakdagi ta’lim va kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlarda raqamli vositalardan foydalanish orqali o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashi, axborotni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalari rivojlanishi qayd etilgan. Yevropa Komissiyasi tomonidan ishlab chiqilgan “DigComp 2.1” raqamli kompetensiyalar modeli ham raqamli savodxonlikni rivojlantirishning nazariy asoslaridan biri hisoblanadi. Mazkur modelda axborot bilan ishlash, kommunikatsiya, xavfsizlik va muammolarni texnologik vositalar orqali hal qilish asosiy kompetensiyalar sifatida ko‘rsatib o‘tilgan. Ushbu tadqiqotlar boshlang‘ich ta’limda ham o‘quvchilarning raqamli ko‘nikmalarini erta shakllantirish zarurligini asoslaydi.

O‘zbek olimlari tomonidan ham raqamli savodxonlik masalasi keng tadqiq etilmoqda. Jumladan, Fayzullaeva Fazilat Ilyos qizi o‘zining “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirish yo‘llari” nomli maqolasida boshlang‘ich ta’lim jarayonida interaktiv metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirishini ta’kidlaydi. Muallif “raqamli texnologiyalar o‘quvchilarning axborotni izlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi” deb qayd etadi. Tadqiqotda elektron ta’lim resurslari, multimedia vositalari va ta’limiy platformalardan foydalanishning samarali jihatlari yoritilgan. Yana bir o‘zbek tadqiqotchisi Dauletmuratova Bayramgul Maxsetbay qizi o‘z ilmiy ishida raqamli savodxonlikning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishdagi ahamiyatini tahlil qilgan. Tadqiqotda “raqamli muhit ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi” degan fikr ilgari surilgan. Muallifning ta’kidlashicha, zamonaviy

pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirib, mustaqil ishlash kompetensiyasini shakllantiradi. Shuningdek, Z.A. Solixodjanov tadqiqotlarida raqamli texnologiyalarni o'qitishda konstruktiv pedagogika va tajribaviy o'rganish usullarining samaradorligi alohida ko'rsatib o'tilgan. Olimning fikricha, zamonaviy ta'lim jarayonida “talabaga yo'naltirilgan pedagogik yondashuv” muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa: Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi yosh avloddan nafaqat an'anaviy bilimlarni, balki raqamli muhitda samarali faoliyat yuritish ko'nikmalarini ham talab qilmoqda. Shu sababli boshlang'ich ta'lim bosqichidayoq o'quvchilarda kompyuter va mobil qurilmalardan foydalanish, axborotni izlash, tahlil qilish, internetdan xavfsiz foydalanish hamda media madaniyatiga oid bilimlarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dars jarayonida interaktiv metodlar, multimedia vositalari, elektron platformalar va ta'limiy o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, o'qituvchining zamonaviy pedagogik va raqamli kompetensiyalarga ega bo'lishi ta'lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikda bolalarda internetdan to'g'ri va xavfsiz foydalanish madaniyatini shakllantirish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Fayzullaeva, Fazilat Ilyos qizi. “Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlikni rivojlantirish yo'llari.” Digital Transformation and Pedagogical Modernization in Education, 2024, econferences.ru/index.php/dptms/article/view/37542. Accessed 11 May 2026.
2. Dauletmuratova, Bayramgul Maxsetbay qizi. “Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli texnologiyalar asosida kreativ qobiliyatni rivojlantirish.” Ilmiy xabarlar, 2024, ilmiy.xabarlar.kspi.uz/index.php/journal/article/view/5214. Accessed 11 May 2026.
3. Solixodjanov, Z. A. “Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar.” Open Science Uzbekistan, 2023, openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/8277. Accessed 11 May 2026.
4. UNESCO. “Digital Literacy and Lifelong Learning.” UNESCO, www.unesco.org/literacy. Accessed 11 May 2026.
5. Vuorikari, Riina, et al. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens. Publications Office of the European Union, 2017.
6. European Commission. “The Digital Competence Framework for Citizens.” European Commission, ec.europa.eu/jrc/en/digcomp. Accessed 11 May 2026.